

the future of the Navy of the Islamic Republic of Iran using the Futures Studies Triangle tool

Seyyed Shahab Aldin Hejazi

Abstract

Purpose: The current research seeks to answer the question of how can the futurist triangle tool help to future of Iranian navy.

Method: The Futuristic triangle is one of the effective tools for understanding how the future will be formed. The three corners of this triangle (pull of the future, push of the present and weight of the past) create three groups of forces that shape the future. This research is based on the purpose of "applied- developmental" type and in terms of the nature of "descriptive- interpretive" type and the research method is also "documentary method" and in order to collect the required information from "library studies" using the tool of "sampling". Used and the sampling of documents has been done purposefully and continued until theoretical saturation.

Findings: In this article, "weight of the past" is analyzed by examining the history of the navy's activities from a long time ago until the end of the imposed war and "push of the present" from the time of the announcement of the strategic navy (year 2009) until the end of the mission of the 86th Navy flotilla. Regarding "pull of the future", trends and images created from future programs are also mentioned.

Conclusion: If the navy wants to play an effective role in its future development as a hyperactive activist, it should not be intimidated by the weight of the past, and in advanced, it should not be satisfied with the achievements and successes of the 86th fleet mission, and by adopting a forward-looking approach, in a conscious, proactive and Avoid surprises in the face of future changes and threats in advance and pursue your strategic plans with all seriousness and increase the "pull of future" in such a way as to build a navy worthy of the dignity of the Iranian people.

Keywords: Futures Studies Triangle, pull of the future, Push of the present, Weight of the past, Strategic Navy.

1. Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Management, Imam Khomeini University of Marine Sciences, Nowshahr, Iran. Corresponding Author, Email: sh_hejazi51@yahoo.com.

Journal of Maritime management sciences studies, 2024, vol. 5, No 15, pp. 29-48

Doi: 10.22034/mmr.2024.316731.1143

Article Type: Research-based Published by Faculty of Management and Marine Commissary

Received: 23 / 05 / 2024/

Accepted: 25 / 07 / 2024

نگاشت آینده نداجا با استفاده از ابزار مثلث آینده‌پژوهی

سیدشهاب‌الدین حجازی

چکیده

هدف: تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که ابزار مثلث آینده‌پژوهی چه کمکی می‌تواند به نگاشت آینده نداجا نماید.

روش‌شناسی: مثلث آینده‌پژوهی یکی از ابزارهای مؤثر برای درک چگونگی شکل‌گیری آینده است. سه گوشه این مثلث (کشش آینده، فشار حال و وزن گذشته)، سه دسته نیرو را بر می‌سازند که به آینده شکل می‌بخشد. این تحقیق بر مبنای هدف از نوع «کاربردی-توسعه‌ای» و از نظر ماهیت از نوع «توصیفی-تفسیری» و روش تحقیق نیز «روش اسنادی» بوده و به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از «مطالعات کتابخانه‌ای» با استفاده از ابزار «فیش‌برداری» استفاده شده و نمونه‌گیری اسناد به صورت هدفمند انجام پذیرفته و تا اشباع نظری ادامه یافته است.

یافته‌ها: در این مقاله «وزن گذشته» با بررسی تاریخچه فعالیت نیروی دریایی از دیرباز تا پایان جنگ تحمیلی و «فشار حال» از زمان ابلاغ نیروی دریایی راهبردی (سال ۱۳۸۸) تا پایان مأموریت ناوگروه ۸۶ نداجا مورد کنگاش قرار گرفته و در خصوص «کشش آینده» نیز به روندها و تصاویر خلق شده از برنامه‌های آتی اشاره شده است.

نتیجه‌گیری: نداجا اگر می‌خواهد به‌عنوان یک کنشگر بیش‌فعال، در آینده‌سازی خود نقش مؤثری ایفاء نماید، می‌بایست مرعوب وزن گذشته نگردیده و از سویی به دستاوردها و موفقیت‌های حاصل از مأموریت ناوگروه ۸۶ قناعت ننموده و با اتخاذ یک رویکرد آینده‌نگرانه، به شیوه‌ای آگاهانه، عاملانه و پیش‌دستانه از غافلگیری در برابر تغییرات و تهدیدات آینده اجتناب ورزیده و برنامه‌های راهبردی خود را با جدیت تمام دنبال و بر «کشش آینده» به گونه‌ای بیفزاید تا نیروی دریایی در خور شأن مردم ایران بسازد.

واژگان کلیدی: مثلث آینده‌پژوهی، کشش آینده، فشار حال، وزن گذشته و نیروی دریایی راهبردی.

استناد: حجازی، سید شهاب‌الدین. (۱۴۰۳). نگاشت آینده نداجا با استفاده از ابزار مثلث آینده‌پژوهی. مطالعات علوم مدیریت دریایی، ۵(۲).

۱. استادیار گروه مدیریت، دانشگاه علوم دریایی امام خمینی^(ه)، نوشهر، ایران، نویسنده مسئول، رایانامه: sh_hejazi51@yahoo.com

نوع مقاله: علمی و پژوهشی ناشر: دانشکده مدیریت و کمیسردریایی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره)

Doi: 10.22034/mmr.2024.316731.1143

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۰۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۰۳

مقدمه

دریا، با وسعت و جذابیت رازآلودش، از زمان‌های بسیار کهن، تخیل انسان را به خود مشغول داشته است و در فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف همواره به عنوان نمادی قدرتمند از بیکرانگی، منبع الهام، ترس و احترام برای انسان بوده است (شایسته‌دوست، ۱۴۰۲: ۲۱). برخورداری از نعمت دریا و سواحل مناسب، نقش مهمی در توسعه اقتصادی و ارتقاء جایگاه سیاسی و دفاعی یک کشور در نظام بین‌المللی دارد و از دیدگاه نظامی و تجاری نیز نقش بسیار مهمی در قدرت ملی و توانایی کشورها در دستیابی به فرصت‌ها و امکانات ایفاء می‌کند (خزایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۱۷).

ج. ا. ایران با داشتن سواحل گسترده و مستعد و بنادر متعدد در خلیج فارس، دریای عمان و دریای خزر و بهره‌مندی از تنگه هرمز به لحاظ ژئوپلیتیکی، دارای موقعیت ساحلی و راهبردی منحصر به فردی است. این موقعیت و این ارزش ذاتی ژئوپلیتیکی ضمن اینکه الزاماتی را برای اداره کشور گوشزد می‌کند، دارای فواید و مزایایی نیز هست که نیاز به درک عمیق و تفکرات راهبردی مستمر دارد. به طوری که اگر ایران بخواهد به عنوان یک قدرت منطقه‌ای با تاثیرگذاری‌های جهانی در کنار سایر قدرت‌های نوظهور، ساختار تک قطبی فعلی به رهبری ایالات متحده آمریکا را به چالش بکشد، باید راهبرد کلان خود را بر مبنای دکترین دریامحور تنظیم کند؛ یعنی با در اولویت گذاشتن زیربنای دریایی خود، نه تنها از فواید اقتصادی و مزایایی آب‌های آزاد بهره‌مند شود، بلکه به یاری قدرت دریایی، نظام موجود را به چالش بکشد. در این مرحله، راهبردهایی موثر است که یک نیروی دریایی قدرتمند با کارایی چندمنظوره می‌تواند به عنوان بازوی ژئوپلیتیکی متغیر نقش آفرینی کند؛ زیرا امروزه بهره‌گیری موثر و به موقع متناسب با فرایندهای ژئوپلیتیک زمان و مکان، از بازوها و ابزارهای قدرت‌ساز و رمز موفقیت کشورها در تولید قدرت به شمار می‌آید که می‌تواند زمینه‌ساز احیای قدرت ژئوپلیتیکی و ارتقای سطوح قدرت در منظر جهانی باشد (یزدان‌پناه درو، ۱۴۰۲: ۵).

برابر متن ابلاغی سیاست‌های کلی توسعه دریامحور (۱۴۰۲) نیز دریاهای و خصوصاً دریاهای آزاد و اقیانوس‌ها از مواهب الهی و ذخایر و منابع سرشاری برای زمینه‌سازی رشد علم و فناوری، افزایش کار و ثروت، تأمین نیازهای حیاتی و تولید اقتدار و بستر مناسبی برای تمدن‌سازی می‌باشند. ایران با موقعیت ممتاز جغرافیایی و قرار داشتن بین دو دریا و برخورداری از هزاران کیلومتر سواحل و نیز جزایر و ظرفیت‌های فراوان بر زمین مانده، لازم است با حضور مؤثر در ساحل، فراساحل، دریا و اقیانوس و بهره‌گیری از آن به عنوان یک پیشران و محور توسعه کشور، برای احراز جایگاه شایسته منطقه‌ای و جهانی در بهره‌گیری از دریا اقدام کند.

در همین راستا؛ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، امروزه با توجه به افزایش احتمال بروز تهدیدات دریاپایه؛ افزایش روزافزون نقش امنیت دریایی در توسعه دریامحور؛ انتظارات حاکمیت از نداجا در نقش آفرینی ویژه در حوزه احیای تمدن دریایی و پیاده‌سازی سیاست‌های ابلاغی توسعه دریامحور؛ افزایش تعداد و تنوع ماموریت‌های اقیانوسی؛ نقش ممتاز و بی‌بدیل نداجا در ارتقاء اقتدار دفاعی ج. ا. ایران و سیادت دریایی؛ تغییرات گسترده در شکل تهدیدات و صحنه نبردهای دریایی آینده؛ پیشرفت‌های سرسام‌آور در فناوری‌های نوظهور دفاعی دریایی؛ گسترش استفاده از علوم شالوده‌شکن در

صنایع دفاعی و امنیتی؛ رقابت بی‌سابقه قدرت‌ها و بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در بهره‌برداری از فرصت‌های محیطی دریاها و اقیانوس‌ها و ... بیش از هر زمان دیگری برای آینده‌سازی و رویارویی هوشمندانه و عامدانه با آینده، همچنین اجتناب از هرگونه غافلگیری راهبردی، نیازمند به کارگیری علم آینده‌پژوهی (و استفاده از ابزارهای آن در برنامه‌ریزی‌های راهبردی می‌باشد. نداجا برای ساختن آینده خود ضروری است تا به این پرسش پاسخ دهد که آینده‌اش چگونه ساخته می‌شود؟

مثلث آینده‌پژوهی، یکی از ابزارهای مؤثر آینده‌پژوهی برای درک این موضوع است که آینده از برهم‌کنش چه نیروهایی ساخته می‌شود. سه‌گوشه‌ی این مثلث (کشش آینده، فشار حال و وزن گذشته)، سه دسته نیرو را بر می‌سازند که به آینده شکل می‌بخشد. مثلث آینده‌پژوهی در نگاشت آینده کمک می‌کند. بدون نگاشت آینده خود، در اغلب موارد آینده‌های مورد استفاده دیگران را خواهیم پذیرفت. نگاشت‌های دیگران می‌توانند آینده‌های ما را استعمار کنند. ما از طریق مثلث آینده‌پژوهی قادر به تمایز بین تصاویر، پیش‌ران‌ها و وزن‌های آینده خواهیم بود. تصاویر کشش‌ها هستند که گاهی اوقات آگاهانه و گاهی اوقات ناخودآگاه هستند؛ آن‌ها پارامترهای آینده مرسوم و آینده‌های رقیب را تعریف می‌کنند (عنایت‌الله، ۱۳۹۳: ۲۳۸).

با عنایت به موارد مطرح شده بالا پرسش اصلی این پژوهش را می‌توان بدین شرح بیان نمود: «نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران چگونه می‌تواند از ابزار مثلث آینده‌پژوهی برای نگاشت آینده خود استفاده نماید؟»

مبانی نظری

مفاهیم و تعاریف آینده‌پژوهی

جهان معاصر در آستانه‌ی تحولات و دگرگونی‌های شگرفی است؛ تحولاتی که در هیچ برهه‌ای از تاریخ بشر بدیلی برای آن سراغ نمی‌توان گرفت. جوامع بشری گذار بزرگ و تاریخ‌ساز خود به عصر حیرت را آغاز کرده‌اند؛ نظریه‌ها و روش‌شناسی‌های علمی و معرفت‌شناسانه بسیاری در معرض تردید قرار گرفته‌اند و سونامی‌های تغییر چنان شتاب گرفته است که تمامی آموزه‌های کهن و نظریه‌پردازی‌های خردمندانه فلسفی را به چالش می‌خواند. تردیدی نیست که جهان آینده جولانگاه تحولات و ناپایداری‌ها است و تنها کسانی یارای ایستادگی در برابر تندباد رویدادها و حوادث را دارند که به شیوه‌ای کنشگرانه و پیش‌دستانه به پیشواز تغییر بشتابند و حتی خود عامل و کنشگر تغییرهای دلخواه باشند (خزایی، ۱۳۹۳: ۲۹۶-۲۹۸). آینده‌پژوهی دانشی است فراتمدنی و فرارشته‌ای که کشف آینده‌های محتمل و تلاش برای ساخت آینده‌های مطلوب را سر لوحه اهداف خود دارد. نگاه آینده‌پژوهی به آینده بسیط نیست و باور به متکثر بودن آینده یا همان آینده‌های بدیل (آینده‌های گوناگونی که ممکن است برای افراد، گروه‌ها و رویدادها وجود داشته باشد) دارد. انسان در این رویکرد مختار و

کنش‌گرا است تا مجبور و واکنش‌گرا، بنابراین انسان قادر به ساختن آینده‌های مبتنی بر امیال و آرزوهای خود است (خسروی‌پور و پورفاتیح، ۱۳۹۷: ۷۰).

در حوزه علوم انسانی نیل به واژگان یکسان و تعاریف یگانه، امری محال یا دست‌کم دشوار است؛ زیرا برای بسیاری از مفاهیم می‌توان به تعداد انسان‌ها تعریف ارائه کرد و هر کس بنا بر دانش، شناخت و بینش خود از واژه‌ها تعریفی را ارائه می‌دهد و حتی این تعدد تعاریف در بین صاحب‌نظران این علوم نیز وجود دارد (گودرزی، ۱۳۹۴: ۶۴). در ذیل به تعدادی از تعاریف آینده‌پژوهی اشاره می‌شود:

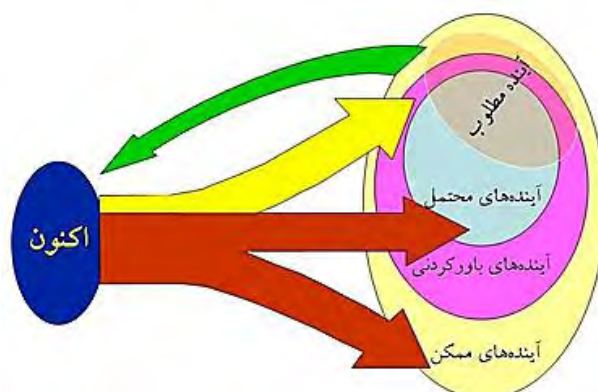
«آینده‌پژوهی» علم مطالعه نظام‌مند آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب است. مهم‌ترین هدف آینده‌پژوهی تلاش برای شناخت دقیق‌تر تحولات آینده است (رضائیان و کاظمی، ۱۳۹۳: ۱۷۳).

«آینده‌پژوهی» دانش و معرفت شکل بخشیدن به آینده، به شیوه‌ای آگاهانه، عاملانه و پیش‌دستانه است و انسان را از غافلگیری در برابر توفان سهمگین تغییرات و پیشرفت‌های سرسام‌آور محافظت می‌کند (پدرام و جلالی‌وند، ۱۳۹۰: ۱۷-۱۸).

آینده‌پژوهی دانش و معرفتی است که چشم‌خرد مدیران را به سوی رویدادها، فرصت‌ها و مخاطرات احتمالی آینده باز نگه می‌دارد، توانایی انتخاب‌های هوشمندانه را افزایش می‌دهد، به مدیران و سیاست‌مداران این امکان را می‌دهد تا بدانند به کجاها می‌توانند بروند، به کجاها باید بروند و از چه مسیرهایی می‌توانند با سهولت بیشتری به آینده مطلوب خود برسند (زالی، ۱۳۹۲: ۹-۱۰).

انواع آینده

یکی از موضوعات اصلی آینده‌پژوهی شناسایی متغیرهای کلیدی تاثیرگذار بر آینده‌ها است. بر خلاف رویکرد کلاسیک، مطالعات آینده که هدف آن پیش‌بینی یک آینده مشخص بود و درباره این صحبت می‌شد که چه چیزی، چه موقع اتفاق خواهد افتاد، در آینده‌پژوهی از انواع آینده سخن گفته می‌شود (مولایی و طالبیان، ۱۳۹۵: ۶). بر این قیاس، آینده‌پژوهان مطابق شکل (۱) چهارگونه‌ی آینده را به شرح ذیل توصیف کرده‌اند:

شکل ۱ انواع آینده از منظر آینده‌پژوهی (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۴)

- آینده‌های ممکن؛ تمامی حالات شدنی که استعداد تحقق در آینده را دارند، محال ذاتی نیستند و امکان‌پذیرند، آینده‌های ممکن تلقی می‌شوند.
- آینده‌های باورپذیر؛ همان آینده‌هایی که بر پایه‌ی دانش و خرد بشر، باورکردنی و پذیرفتنی هستند. در صورتی که آینده‌های باورپذیر را با اصول و چارچوب‌های علمی و تجربی بیازماییم، در تحقق‌پذیری آن‌ها خللی وارد نخواهد شد و به دیگر عبارت، سازگار با اصول علمی و یافته‌های دانشی بشر هستند. آینده‌های باورپذیر زیرمجموعه‌ی آینده‌های ممکن به شمار می‌آیند.
- آینده‌های محتمل؛ در میان آینده‌های ممکن و باورپذیر، برخی از آینده‌ها از امکان وقوع بیشتری برخوردار هستند و بر پایه‌ی دانش و درک ما پذیرفتنی‌تر هستند. این آینده‌ها را محتمل می‌نامند. به همین اعتبار آینده‌های محتمل، زیرمجموعه‌ی آینده‌های باورپذیر هستند.
- آینده‌های مرجح؛^۴ یا مطلوب؛^۵ آینده‌های مطلوب همان آینده‌هایی هستند که ما بر پایه‌ی ارزش‌ها و هدف‌گذاری‌ها، خواستار شکل‌گیری و تحقق آن‌ها هستیم. به همین اعتبار می‌توان آینده‌های مطلوب را از جنس آینده‌های برانگیزاننده دانست که برآیند قضاوت‌های ارزشی ما بوده و ذهن‌گرا هستند و با عینیت‌گرایی نهفته در آینده‌های دیگر تجانسی ندارند. تحقق آینده‌ی مطلوب درگرو بسترسازی، هنجارگرایی و آماده‌سازی شرایط شکل‌گیری آینده است. آفرینش چشم‌اندازها و ترسیم آرمان‌شهرها بیانگر تلاش انسان‌ها و جوامع برای طراحی و ترسیم آینده‌های مطلوب است (خزایی، ۱۳۹۳: ۳۱۸-۳۱۶).

اهداف و کارکردهای آینده‌پژوهی

آینده‌پژوهی دانشی عمل‌گراست؛ یعنی درصدد است که زمینه را برای رفتارهای آتی شناسایی کرده، راهکار ارائه دهد. به بیان دیگر، آینده‌پژوهی بر لایه‌های مختلف زندگی بشر مانند فن‌آوری، جمعیت، اقتصاد، سیاست، جامعه، فرهنگ و زیست‌محیطی تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم می‌گذارد (منطقی، ۱۳۹۰: ۵۷). در تشریح رابطه سیاست و آینده‌پژوهی، سه رویکرد متصور است. نخست، آینده‌پژوهی در حوزه سیاست که موضوعاتی چون توسعه سیاسی، سیاست خارجی، جهان اسلام و ... را شامل می‌شود که به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم شکل دهنده آینده می‌توانند موضوع فعالیت‌های آینده‌پژوهی باشند. رویکرد دیگر، آینده از دیدگاه علم سیاست است. در این زمینه منابع مختلفی در حوزه مطالعات سیاسی وجود دارد که به گزاره‌های متعددی درخصوص آینده اشاره داشته است که بخش قابل توجهی از آنان به موضوع حکومت، قدرت سیاسی، مشارکت و ژئوپلیتیک آینده جهان و بسیاری از موضوعات آینده اختصاص دارد و رویکرد سوم آینده‌پژوهی

1. Possible futures
2. Plausible futures
3. Probable futures
4. Preferable futures
5. Desirable futures

سیاسی، نسخه‌ای از آینده‌پژوهی که سیاست را علمی معطوف به آینده می‌بیند و قائل به این است که سیاست امروز و دیروز، در واقع خواسته‌های فردایی است که در امروز می‌تواند ساخته شود یا الزامات شکل‌گیری آن را در آینده فراهم کند (عیوضی، ۱۳۹۵: ۱۷۶).

یکی از اهداف کلیدی آینده‌پژوهی، شکل بخشیدن به آینده مطلوب است. رسیدن به این مقصود نیازمند دو فعالیت مهم؛ ایجاد انگیزش در جامعه برای حرکت و تغییر و همچنین راهبری و جهت‌دهی تغییرات برای نائل شدن به آینده مطلوب است. زمانی می‌توان به این دو هدف نائل شد که آینده‌اندیشی در جامعه وجود داشته باشد. آینده‌اندیشی افزون بر این که چارچوبی برای تفکر به آینده را فراهم می‌سازد، انگیزه‌های لازم برای شکل بخشیدن به آینده را در جامعه ایجاد می‌کند (عیوضی و پدram، ۱۳۹۴: ۸۴).

به بیان دقیق‌تر وندل بل اهداف آینده‌پژوهی را به ۹ هدف عمده به شرح زیر تقسیم نموده است:

- بررسی آینده‌های ممکن؛
- بررسی آینده‌های محتمل؛
- بررسی تصویرهای آینده؛
- بررسی بنیان‌های معرفتی آینده‌پژوهی؛
- بررسی بنیان‌های اخلاقی آینده‌پژوهی؛
- تفسیر گذشته و تعیین موقعیت حال؛
- تلفیق دانش و ارزش برای طراحی حرکت اجتماعی؛
- افزایش مشارکت مردمی در تصویرسازی از آینده و طراحی آن؛
- ترویج تصویری خاص از آینده و حمایت از آن (تقوی و محقق، ۱۳۹۲: ۲۲۱-۲۲۰).

چگونگی شکل‌گیری آینده

برای ساختن آینده ضروری است تا به این پرسش پاسخ داده شود که «آینده چگونه ساخته می‌شود؟». به این ترتیب، آینده‌پژوه تنها ناظری بیرونی نیست که آینده قطعی را می‌بیند، بلکه کسی است که در ساخت آینده‌ای مطلوب‌تر گام برمی‌دارد و می‌تواند مشارکت گروه‌های مختلف را برای ساخت آینده جلب کند و هماهنگ سازد. جیمز دیتور^۱ یکی از آینده‌پژوهان برجسته، مطابق شکل (۲) آینده را حاصل در کنش چهار عامل روندها، رویدادها، تصاویر، اقدام‌ها می‌داند. بی‌تردید، روند و رویداد شناخته‌شده‌ترین واژه‌های آینده‌اندیشی‌اند که بر دو ویژگی آینده تمرکز دارند. روند به پیوستگی تاریخی و زمانی اشاره

1. Wendell Bell

2. J. Dator

3. Trends

4. Events

5. Image

6. Actions

دارد و آینده ادامه وضعیت فعلی و امتداد روند به شمار می‌رود. برخلاف روندها، رویدادها بر گسستگی‌های تاریخی تأکید می‌ورزند و آینده نتیجه تغییرات در وضعیت فعلی دانسته می‌شود (ناظمی و قدیری، ۱۳۹۴: ۲۲-۱۸). به اعتقاد دیتور سومین و چهارمین عامل عمده‌ای که آینده را شکل می‌دهد، تصویرهایی است که مردم از آینده در ذهن خود می‌پروراندند و اقدام‌هایی است که بر مبنای آن‌ها انجام می‌دهند (فخرایی و کیقبادی، ۱۳۹۳: ۹۸).

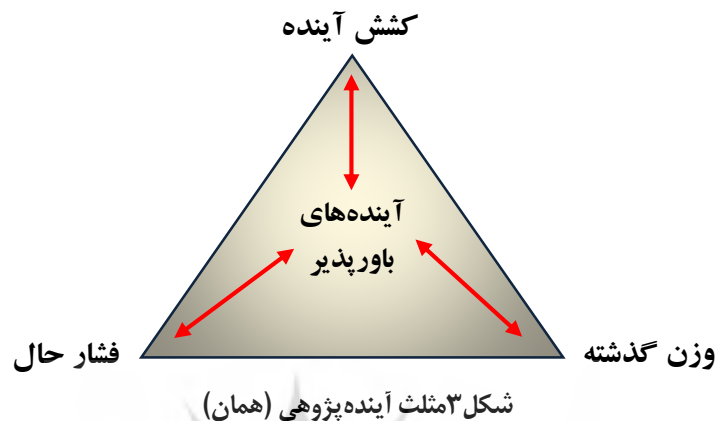
شکل ۲ عوامل شکل‌دهنده آینده از منظر جیمز دیتور

از سوی دیگر؛ مثلث آینده که در شکل (۳) دیده می‌شود، یکی از ابزارهای مؤثر آینده‌پژوهی برای درک این موضوع است که آینده از برهم‌کنش چه نیروهایی ساخته می‌شود. سه‌گوشه‌ی این مثلث، سه دسته نیرو را بر می‌سازد که به آینده شکل می‌بخشد. این نیروها عبارت‌اند از:

- کشش آینده؛ تصاویر غالب و رقیب آینده؛
- فشار حال؛ روندهایی هم‌چون روندهای جمعیت‌شناسی، فناوری و جهانی‌شدن؛
- وزن گذشته؛ الگوی عمیق مقاوم در مقابل تغییر (مردم‌سالاری، ساختارهای فئودالی، تاریخ کلان).

پیشران‌ها فشارها، موج‌های بزرگ تغییر فناورانه، جمعیتی، دولتی و اقتصادی هستند. وزن‌ها، ساختارهای عمیق تاریخ هستند که در مقابل فشارها مقاومت می‌کنند. گاهی اوقات آن‌ها به زندگی ما شعور می‌بخشند و گاهی اوقات موانعی سر راه تغییر فراهم می‌آورند و تصاویر مطلوب ما را محقق می‌سازند. ما با نگاشت و نقشه آینده در کشف اهرم‌های مناسب بهتر عمل خواهیم کرد: کجا، چه وقت و چگونه از فشار استفاده شود تا جهان مورد نظر خلق شود (عنایت‌الله، ۱۳۹۳: ۲۳۸).

1 Pull of the future
2 Push of the present
3 Weight of the past

با نگاهی به آینده، راهبردهای متفاوتی توسعه می‌یابند. پرسش‌هایی که به دست می‌آیند عبارت‌اند از: آیا باید فشار را تغییر دهیم، تصویر جدیدی خلق کنیم یا وزن‌ها را به چالش بکشیم؟ البته تمام مثلث‌ها متفاوت هستند، بعضی نهادها به سمت وزن‌ها گرایش دارند، بعضی دیگر به سمت فشار (عنايت‌الله، ۱۳۹۳: ۱۸۹). در ادامه به توضیح بیشتر هر کدام از وجوه مثلث پرداخته شده است:

۱. کشش تصاویر آینده

فرایند ترسیم مثلث آینده‌ها با نام‌گذاری کشش آینده آغاز می‌شود که شامل یک تصویر یا دیدگاهی برجسته است که تبدیل به مسئله یا موضوعی می‌شود که در مراحل بعدی مورد بررسی قرار می‌گیرد. به طور طبیعی، تصاویر انتخابی بسیاری برای آینده وجود دارد، اما در این جا تنها باید یکی از آن‌ها همراه با تمام باورها و ایده‌هایی که گروه فکر می‌کنند با تصویر مرتبط هستند، قرار داده شود.

سؤالات مفید برای تشخیص تصویر آینده و کشش‌های آن عبارت هستند از:

- آینده ایده‌آل برای این موضوع خاص چیست؟
- آیا ما یک چشم‌انداز مشترک از آینده مرجع و آینده‌ای که می‌خواهیم از وقوع آن جلوگیری کنیم در اختیار داریم؟
- آیا ما یک تصویر مشترک از منطق پشت چگونگی شکل‌گیری آینده در این مورد خاص در اختیار داریم یا آیا باورهای منطقی بدیلی وجود دارند؟
- چه ابزار و منابعی داریم که می‌تواند مسیر را تغییر دهد و ما را به سوی آینده هدایت کند؟
- چه کمبودهایی برای تأثیرگذاری بر تغییرات داریم و محدودیت‌های ما چیست؟

- آیا تأثیرگذاری بر آینده ممکن است؟ آیا اصلاً نیازی به تغییر هست؟

۲. فشار زمان حال

زمان حال شامل نیروهای بسیاری است که هم‌اکنون منجر به تغییرات آینده می‌شوند. این فشارها شامل روندها، پیشران‌ها، فناوری‌ها و تصمیمات یا اقدامات است که منجر به تغییرات جدید می‌شوند. چیزهایی که به عنوان فشارهای کنونی وجود دارند باید در محیط به صورت کمی وجود داشته باشند، به این معنی که ما حداقل باید در تئوری قادر به نشان دادن تأثیر آن‌ها بر مسیر تغییر باشیم.

سوالات مفید برای تشخیص فشارهای زمان حال عبارت هستند از:

- در حال حاضر چه روندها و فناوری‌هایی در حال تغییر آینده‌اند؟
- چه چیزهایی تغییرات پیش رو را هدایت می‌کنند؟
- چه سیاست‌ها، رویه‌ها، قوانین، بودجه‌ها، تصمیمات و فناوری‌های شناخته شده‌ای، منجر به تغییرات پیش‌رو در آینده نزدیک می‌شوند؟

۳. وزن زمان گذشته

وزن گذشته شامل آن عوامل ساختاری‌اند که مانع از تغییر شده و از دستیابی ما به یک کشش یا فشار خاص آینده جلوگیری می‌کنند. این وزن‌های تاریخی را می‌توان به عنوان ساختارهای سازمانی، سیاست‌ها، قوانین، مقررات، رویه‌ها، ساختارهای علمی یا روایت‌های تاریخی دانست که مانع از حرکت رو به جلوی ما می‌شوند. این‌ها می‌توانند شامل سرمایه‌گذاری‌های موجود در زیرساخت‌ها، فناوری، آموزش و تمام قراردادهای اجتماعی و ساختارهای جمعیتی باشند. بسیاری از سازمان‌های اجتماعی قدرتمند مانند اتحادیه‌های کارگری، ادیان، نیروهای نظامی و ... متعهد به حفظ وضعیت فعلی هستند.

سوالات مفید برای شناسایی وزن‌های گذشته عبارت هستند از:

- چه کسی از حفظ وضعیت موجود بهره می‌برد یا اگر وضعیت تغییر کند، خسارت می‌بیند؟
 - موانع تغییر چیست؟
 - چه چیزی ما را عقب نگاه می‌دارد یا بر سر راه ما است؟
 - ساختارهای عمیقی که در برابر تغییرات مقاومت می‌کنند، چه چیزهایی هستند؟
- با استفاده از این سه گوشه مثلث یعنی وزن گذشته، فشار حال و کشش آینده باورپذیر میسر می‌شود و این یک جزء ضروری از کار آینده‌نگاری است (طاهری، ۱۳۹۶).

پیشینه تحقیق

داداش‌زاده (۱۴۰۲) مقاله‌ای با عنوان: «ارائه مدل آینده‌پژوهی مناسب نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران» را با هدف ارائه مدل آینده‌پژوهی مناسب نداجا به رشته تحریر در آورده است که الگوی منتج شده این پژوهش شامل هشت مولفه (ساختار سازمانی، اهداف، محورهای فعالیت آینده‌پژوهی، انتظارات سازمان، افق زمانی، مدت زمان در دسترس، نیروی انسانی و فرهنگ مشارکت و پاسخگویی به عنوان ابعاد مختلف آینده‌پژوهی در نیروی دریایی ارتش) بوده است. همچنین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، پیاده‌سازی نظام آینده‌پژوهی مناسب در نداجا موجب توسعه و تقویت هوشمندی راهبردی، افزایش دقت و سرعت عمل نیروی دریایی راهبردی، تعیین و اصلاح جهت‌گیری‌ها و تصمیم‌گیری‌های راهبردی، تقویت و تحریک خلاقیت و نوآوری و افزایش پویایی سازمان می‌شود.

برایتیان و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان: «راهبردهای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران» به دنبال تدوین راهبردهای توسعه نقش‌های نداجا بوده‌اند. نتایج این تحقیق حاکی از تدوین هشت راهبرد به‌منظور توسعه نقش‌های نداجا شامل: حضور عملیاتی مورد انتظار در دریاهای آزاد و اقیانوس‌های دنیا، ساخت تجهیزات عمده مورد نیاز منطبق بر سبد آرمانی فناوری‌های برترساز دفاع دریایی، تشکیل ائتلاف دریایی با همسایگان، برقراری صلح و ثبات در منطقه، کاهش آثار تحریم‌های اقتصادی، توسعه بندرها و پس کرانه‌ها، توسعه اقتصادی دریامحور و توسعه سواحل مکران می‌باشد.

نجفی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان: «تبیین عوامل سیاسی کلیدی تأثیرگذار بر قدرت دفاعی ایران در افق زمانی ۱۴۱۰» به دنبال پاسخ به این سؤال برآمده‌اند که از میان عوامل سیاسی تأثیرگذار بر قدرت دفاعی ایران، کلیدی‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل کدامند؟ بر اساس نتایج این پژوهش، خرد رهبری و مهارت و توانایی مدیریتی رهبران سیاسی کشور؛ عضویت و نفوذ کشور در اتحادیه‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای و جهانی و قدرت و اعتبار متحدین منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و تعداد شرکای راهبردی ایران؛ تغییر و تحول در قدرت‌های منطقه‌ای و ظهور قطب‌های جدید قدرت در منطقه و حاکم شدن نظام چند قطبی در جهان و افول آمریکا از جایگاه هژمون برتر و ظهور چین به عنوان هژمون جدید بین‌المللی و استمرار سیاست خارجی به شدت ضدآمریکایی ایران و زمینه‌های اختلاف (هسته‌ای، حقوق بشر، تروریسم، اسرائیل) با جامعه جهانی و وضعیت پرونده هسته‌ای ایران در شورای امنیت و سازمان ملل به عنوان مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عوامل سیاسی تأثیرگذار بر قدرت دفاعی ایران مورد شناسایی قرار گرفتند. همچنین بر اساس عوامل کلیدی به‌دست آمده و لحاظ عدم قطعیت‌های پیش‌رو چهار سناریوی: توسعه، انسداد، انزوا و ریسک سیاسی مورد شناسایی قرار گرفت که سناریوی ایده‌آل و مطلوب کشور به منظور کسب قدرت دفاعی برتر، قرارگیری در وضعیت توسعه سیاسی بوده است.

عابدی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان: «پایش محیطی پیشران‌ها و روندهای مؤثر بر تهدیدات آینده از منظر دفاع دانش‌بنیان» تلاش نموده‌اند با پایش محیطی، پیشران‌ها و روندهای جهانی مؤثر بر تهدیدات نظامی آینده را بازشناسی نموده و درجه اهمیت هر کدام را از منظر دفاع دانش‌بنیان بیان نمایند. نتایج حاصله از این تحقیق نشان می‌دهد، مهم‌ترین

عوامل (جهانی، منطقه‌ای و داخلی) الزام‌آور دفاع دانش‌بنیان به ترتیب عبارتند از: گسترش تهدیدات سایبری و از کار انداختن ظرفیت‌های دفاعی، روند شکل‌گیری، قدرت‌یابی و تهدید گروه‌های قومی مذهبی واگرا و ساماندهی، تشدید و توسعه جنگ‌های نیابتی علیه کشور.

بختیاری (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان: «دفاع دانش‌بنیان در برابر تهدیدات آینده (با تأکید بر ویژگی‌ها و عوامل الزام‌آور)» تحقیقی را با هدف طراحی مدل بومی دفاع دانش‌بنیان در برابر تهدیدات نظامی آینده با تأکید بر ویژگی‌ها و عوامل الزام‌آور انجام داده است. بر اساس نتایج این پژوهش، از یک سو، مهم‌ترین ویژگی‌های تهدیدات آینده با بیشترین اثر بر دفاع دانش‌بنیان شامل: تحول در جمع‌آوری اطلاعات و حسگرها، تبادل و پردازش اطلاعات؛ دانش‌محوری، دقت و هوشمندی؛ اهمیت روزافزون فرماندهی و کنترل؛ و از سوی دیگر مهم‌ترین ویژگی‌های دفاع دانش‌بنیان که بیشترین تأثیر را بر روی نوع تهدیدات آینده خواهند داشت، عبارت از: مردم‌پایه و همه‌جانبه بودن دفاع، تأکید بر سامانه‌های فرماندهی و کنترل یکپارچه هوشمند با بهره‌گیری از سامانه‌های تصمیم‌یار و تصمیم‌ساز و همچنین تأثیرمحور بودن دفاع بوده است. گودرزی و اجالالی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان: «تحلیل روندهای آینده فناوری‌های دفاعی در افق ده ساله» به دنبال شناسایی روندهای فناوری‌های دفاعی برآمده‌اند. در این پژوهش هفت روند محوری شناسایی و پیامدهای آن در افق ده ساله مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفته است. این روندها عبارت‌اند از: توسعه سامانه‌های هوشمند (هوشمندسازی)، رشد فناوری‌های سایبری، رواج سامانه‌های بدون سرنشین و خودکارسازی، رشد روزافزون فناوری‌های فضایی، افزایش به‌کارگیری فناوری‌های همگرا، افزایش کاربرد اینترنت (اینترنت اشیاء)، رشد انرژی‌های نو.

پدرام و برهانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان: «الگوی آینده‌پژوهی در مطالعات راهبردی به روش داده‌بنیاد» به دنبال پاسخگویی به این سؤال بوده‌اند که الگوی مناسب جهت به کارگیری آینده‌پژوهی در مطالعات راهبردی کدام است؟ الگوی ارایه شده در این پژوهش شامل سه بعد (ادراکی یا نهادی، نگاشت آینده و ستاده راهبردی)، شش مولفه (تعیین قلمرو، گردآوری اطلاعات، تعیین عناصر آینده، فرآیند تدوین آینده، نگرش راهبردی و مدیریت راهبردی آینده) و بیست و سه شاخص بوده است.

فاضل‌نیا و مهدی‌نژاد نوری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان: «تحلیل روند فناوری‌های دفاع دریایی و تأثیر آن در ارتقا توان رزم» به بررسی فناوری‌های تهدیدزا و فرصت‌های پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران در حوزه دفاع دریایی تا افق ۱۴۱۴ و همچنین شناسایی ویژگی‌ها و قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با این تهدیدات پرداخته که نتایج حاصل از این پژوهش ضمن معرفی فناوری‌های حوزه دفاع دریایی، تأثیر آن را در توان رزم و برتری دفاع دریایی نشان داده است.

دولتی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان: «ارائه الگوی تحول قدرت دریایی مبتنی بر آینده‌پژوهی با تأکید بر اندیشه دفاعی - دریایی فرماندهی معظم کل قوا»، با استفاده از تحلیل محتوا سخنرانی‌ها و بیانات فرماندهی معظم کل قوا از سال ۱۳۶۱-۱۳۹۷ که در نیروی دریایی ارتش صورت گرفته، الگویی را مشتمل بر ۱۰ محور (اهداف دفاعی - دریایی،

سیاست دفاعی- دریایی، دکترین (آیین) نظامی- دریایی، راهبرد نظامی، نیروی انسانی، آموزش و پژوهش، تجهیزات و تسلیحات نظامی، ساختار و تشکیلات سازمانی، لجستیک و پشتیبانی و فرماندهان) ارائه نموده‌اند که این الگو دارای ۱۰ مقوله و ۷۶ زیر مقوله نیز می‌باشد.

با بررسی پژوهش‌های انجام شده در خصوص آینده‌پژوهی در حوزه‌های دفاعی که در بالا به تعدادی از آن‌ها اشاره شده است، مشخص می‌گردد؛ عمده آن‌ها به دنبال ارائه الگو و یا تحلیل روندهای و پیش‌رانی‌های این حوزه بوده‌اند که در جای خود بسیار ارزشمند می‌باشد، لیکن در هیچ کدام از آن‌ها به نحوه استفاده از مثلث آینده‌پژوهی به عنوان یک ابزار کارآمد آینده‌پژوهی اشاره نشده است که این امر را می‌توان نگاه و رویکرد نوآورانه این مقاله به مقوله نگاشت آینده نداجا قلمداد نمود.

روشی شناسی

این تحقیق بر مبنای هدف از نوع «کاربردی- توسعه‌ای» و از نظر ماهیت از نوع «توصیفی- تفسیری» و روش تحقیق نیز اسنادی (کیفی) بوده و پژوهشگر تلاش نموده تا با استفاده نظام‌مند و منظم از داده‌های اسنادی نسبت به کشف، استخراج، طبقه‌بندی و ارزیابی مطالب مرتبط با موضوع پژوهش اقدام نماید.

در تحقیق حاضر؛ به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز از «مطالعات کتابخانه‌ای» با استفاده از ابزار «فیش‌برداری» استفاده شده و نمونه‌گیری اسناد به صورت هدفمند انجام پذیرفته و تا اشباع نظری ادامه یافته است.

قلمرو زمانی این تحقیق تا پایان سال ۱۴۰۲، قلمرو مکانی نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا. ایران و قلمرو موضوعی نیز مدیریت راهبردی و آینده‌پژوهی بوده است.

یافته‌های پژوهش

در فرهنگ و ادبیات و متون کهن ایران، دریا به عنوان پدیده‌ای چندوجهی توصیف‌هایی را به خود اختصاص داده است. بررسی این توصیفات و تصاویر موجود در متون کهن به ما کمک می‌کند تا مفهوم دریا در ذهن ایرانیان را بهتر درک کنیم (شایسته‌دوست، ۱۴۰۲: ۲۱). دریانوردی ایرانیان در طول تاریخ با فرازها و فرودهایی روبه‌رو بوده است و در ادوار گوناگون رونق و افول را تجربه کرده است. شواهد باستان‌شناسی و پژوهش‌های زبان‌شناسی تاریخی اسناد محکمی را از دلآوری، ماجراجویی و گسترش سرزمینی در دریانوردی ایرانیان را آشکار می‌سازد. شواهد تاریخی بر رابطه قابل توجهی بین وجود یک دولت مرکزی مقتدر، چشم‌انداز دریایی جاه‌طلبانه و ظرفیت عظیم دریانوردی در ایران تأکید می‌کند. نمونه‌هایی از این همبستگی را می‌توان در دوران هخامنشیان و ساسانیان یافت. علاوه بر این، سوابق تاریخی ضرورت وجود یک نیروی دریایی قوی در تسهیل تجارت دریایی موفق و حفاظت از مسیرهای دریایی را نشان می‌دهد، یعنی نمی‌توان بر رونق تجارت دریایی در یک دوره‌ای تاریخ داد و درعین حال منکر وجود پایگاه نیروی دریایی برای تأمین امنیت آبی شد (همان: ۱۳۶-۱۳۵).

کشور ایران که دارای مرزهای وسیع دریایی در بخش شمالی و جنوبی خود است، تاریخ پرفراز و نشیبی از دریانوردی و کشتیرانی را پشت سر گذاشته است. تاریخی که درسی عبرت‌آموز برای امروز ما دارد. درسی که با مرور آن می‌توان فهمید هرگاه ارتش و از جمله نیروی دریایی در کار حفاظت از مرزها در برابر تجاوز دشمنان و همچنین ارایه خدمت و حمایت از صیادان و تجار بوده، صفحات درخشانی از عملکرد مثبت و گاهی حماسی از خود به یادگار گذاشته و هرگاه که در خدمت سلاطین و قدرتمندان بوده و کاری جز لشکرکشی و تجاوزگری نداشته، از پشتوانه مردمی برخوردار نبوده و نتوانسته در برابر حمله دشمن ایستادگی کند.

در ادامه مروری مختصر به تاریخچه فعالیت نیروی دریایی از دیرباز تا قبل از مأموریت ناوگروه ۸۶ نداجا (ناوگروه اقتدار ۳۶۰) به عنوان وزن گذشته خواهیم داشت.

وزن گذشته: تاریخچه نیروی دریایی ایران

نیروی دریایی هخامنشیان و ساسانیان

پس از حمله آریایی‌ها به مرزهای سرزمین بابل و ایران (مرز ایران و عراق کنونی در استان خوزستان) جنگ میان آریایی‌ها و ایلامی‌ها آغاز شد. با شکست باقی مانده حاکمان تمدن ایلام در خوزستان و بوشهر و دسترسی به خلیج فارس در جنوب فلات ایران، آریایی‌ها نخستین بار به دریا دست یافتند. این چنین، سیطره هخامنشیان بر مرزهای آبی ایران شروع شد. پیشرفت هخامنشیان در یادگیری فنون کشتیرانی از اقوام ساحل‌نشین ایرانی بسیار سریع بود و همین عامل باعث ایجاد نیروی دریایی منسجم در این سلسله پادشاهی شد. وجود ۱۲۰۰ کشتی و دریانوردان هخامنشی در لشکرکشی خشایارشا به یونان، حکایت از وجود نیروی دریایی قوی در زمان هخامنشیان می‌کند.

بعد از حمله اسکندر مقدونی و شکست هخامنشیان و شروع سلطه سلوکیان بر ایران، نیروی دریایی ایران تا میزان زیادی قدرت خود را از دست داد. تا جایی که در زمان اشکانیان هم نتوانست خود را احیا کند، اما با قدرت گرفتن سلسله پادشاهی ساسانی، نیروی دریایی ایران دوباره از سبام و قدرت بازدارندگی خود را در برابر حملات احتمالی دشمنان به دست آورد.

مسلمانان دریانورد ایرانی

پادشاهان سلسله ساسانی بعد از مدتی راه خود را در دادن خدمات به مردم تغییر داده و راه ظلم، ستم و فساد را برای قدرت‌گیری بیش‌تر در پیش گرفتند. این مسئله باعث شد با ورود سپاه اسلام به ایران در زمان خلیفه دوم، مردم خسته و دل‌زده از ظلم و ستم حکومت، عملاً دفاعی از ساسانیان نکرده و با شنیدن کلام خدا و دریافت حقانیت اسلام، دین جدید را بپذیرند. با گسترش فتوحات مسلمانان در سرتاسر قاره آسیا، آفریقا و حتی اروپا، داشتن نیروی دریایی قوی و منسجم یکی از دغدغه‌های حاکمان در سرزمین‌های اسلامی شد.

صفویه و ایجاد نیروی دریایی مستحکم و قوی

با سقوط حکومت عباسی و تسلط کامل مغول‌ها بر ایران، تا حدود زیادی نیروی دریایی ایران رو به ضعف رفت. البته بعدها در زمان تیموریان توانست خود را احیا کند، اما توانایی رسیدن به اوج را پیدا نکرد. این وضعیت ادامه داشت تا شروع قدرت‌گیری صفویه در ایران. با اشغال جزایر و بخش‌هایی از سواحل جنوبی ایران به دست پرتغالی‌ها، صفویان که تازه قدرت را در دست گرفته بودند، ابتدا به تحکیم مواضع داخلی پرداختند. پس از مدتی، شاه عباس اول با استفاده از نیروی دریایی خود و البته با همراهی و حمایت مردم منطقه توانست جزایر بحرین، قشم، هرمز و بندر گمبرون را از لوٹ وجود دشمن پاک کند. متأسفانه جانشینان شاه عباس چندان به فکر تجهیز و استحکام نیروی دریایی نبودند. عدم حمایت از این نیرو به‌ویژه در مرزهای آبی دریای خزر با روسیه تزاری، باعث شد هم‌زمان با روی کار آمدن شاه سلطان حسین صفوی و رو به ضعف رفتن این سلسله، روسیه جرات پیدا کند و بخش شمالی کشور و سواحل غربی و شرقی دریای خزر را به اشغال خود در آورد.

اولین ناوهای جنگی ایران

با روی کار آمدن نادرشاه افشار، نیروی دریایی جانی دوباره گرفت. نادرشاه به فکر تجهیز این نیرو افتاده بود. او از کشورهای انگلیس و هلند درخواست خرید ناوهای جنگی کرد که با ملاحظات سیاسی این کشورها رد شد. به همین دلیل دستور داد ۲۰ فروند کشتی ساخته شود تا برای تسخیر مسقط و سرکوب دزدان دریایی مورد استفاده قرار گیرد. جالب است که این کشتی‌ها اولین کشتی‌های مجهز به توپ در ایران به حساب می‌آیند.

بعد از نادر و در زمان قاجار، باز نسبت به نیروی دریایی بی‌توجهی شد. البته در زمان ناصرالدین شاه، اولین کشتی‌های جنگی به معنای واقعی به نام‌های پرسپولیس و شوش خریداری شدند و تعداد دیگری هم در زمان مظفرالدین شاه. ولی به دلیل عدم رسیدگی به این کشتی‌ها همگی از رده خارج شدند و از این پس عملاً ایران قدرت خود را در خلیج فارس از دست داد و نیروی دریایی انگلیس قدرت را در دست گرفت.

نیروی دریایی در دوران پهلوی (پدر و پسر)

از جنگ اول جهانی، عملاً قدرت بلامنازع در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان در اختیار نیروی دریایی اشغال‌گر انگلستان بود. دریای شمال هم در ید قدرت روس‌ها بود و دیگر چیزی به نام نیروی دریایی ایران باقی نمانده بود.

هم‌زمان با روی کار آوردن رضاشاه توسط انگلیسی‌ها، او به تجهیز نیروی دریایی پرداخت و در سال ۱۳۰۶ دانشجویانی را جهت تحصیل علوم دریایی به ایتالیا اعزام کرد. این دوره درخشش نیروی دریایی چندان طولانی نبود، زیرا با فرارسیدن شهریور ۱۳۲۰ و اشغال خاک کشور به دست متفقین، انگلستان بدون توجه به بی‌طرفی ایران در جنگ دوم جهانی و بدون عنایت به استقلال سیاسی ایران، اقدام به اشغال سواحل جنوبی کرد و ضمن حمله به کشتی‌های جنگی ایران، تعدادی از افسران نیروی دریایی و حتی فرمانده نیرو (دریابان غلامعلی بایندر) را هم به شهادت رساند. انگلستان در مرحله بعد حتی اقدام به مصادره ناوهای جنگی ایران کرد.

پس از فروپاشی نیروی دریایی در شهریور ۱۳۲۰ تا پنج سال هیچ فعالیتی از سوی این نیرو مشاهده نمی‌شود، اما با انتشار گزارش مشروحی از وجود قاچاق کالا در خلیج فارس در مجلس شورای آن زمان، اقداماتی برای استرداد ناوهای ایرانی که در بنادر هندوستان در دست نیروهای استعماری انگلستان بود آغاز شد. اقدام‌هایی که چندان موفق نبودند. با قدرت گرفتن محمدرضا پهلوی در دهه ۵۰ شمسی، وی شروع به خرید سلاح و تجهیزات نظامی از غرب کرد. از جمله خریداری چهار فروند رزم‌ناو ۸۰۰۰ تنی مجهز به موشک‌انداز دریا به دریا و ۱۲ فروند ناوشکن ۳۰۰۰ تنی مجهز به موشک‌انداز هارپون.

نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران

با اوج‌گیری نهضت اسلامی مردم ایران، نیروی دریایی هم مانند بخش‌های دیگر ارتش به انقلاب پیوست. شروع درخشش عملکرد نیروی دریایی را باید در جنگ و در بستن خطوط مواصلاتی دریایی دشمن و باز نگه‌داشتن خطوط مواصلاتی دریایی خودی دانست. اتفاق مبارکی که بعدها با حماسه ناوچه پیکان، رنگ شور و شهادت به خود گرفت. مهم‌تر این که با اتحاد و برادری ایجاد شده میان نیروی دریایی سپاه و نیروی دریایی ارتش صفحاتی درخشان چه در دوران دفاع مقدس و چه در دهه‌های بعدی پدید آمد. صفحاتی که عملکردی بسیار درخشان و حماسی از نیروی دریایی ایران را در عرصه حفاظت از مرزهای آبی و حفاظت از کشتی‌های صیادی و تجاری جلوی چشم جهانیان به نمایش گذاشت (میرمرعشی، ۱۳۹۹).

با آغاز تهاجم رژیم بعث عراق به ایران، نیروی دریایی تنها دو روز بعد از آغاز جنگ تحمیلی، اولین اعلامیه خود را صادر کرده و آمادگی خود را به منظور دفاع از مرزهای ایران اعلام کرد و از این زمان به بعد با حضور در عملیات مختلف، به حراست و دفاع از مرزهای آبی کشور در مقابل دشمن متجاوز بعثی پرداخت. نیروی دریایی که نقش بی‌بدیلی در حفظ سکوهای نفتی کشور در دوران جنگ داشت، در عملیات مهم دوران دفاع مقدس از جمله عملیات مروارید، عملیات آزادسازی خرمشهر و آبادان، عملیات والفجر ۸ و ... نیز حضوری اثرگذار داشت. حضور دلاوران نیروی دریایی ارتش در جبهه‌های جنگ چنان تاثیرگذار بود که در هفتم آذرماه ۱۳۵۹ و در پی رشادت نظامیان نیروی دریایی ارتش در برابر تهاجم دریایی و هوایی رژیم بعث عراق، با تأیید امام خمینی(ره) این روز، روز نیروی دریایی لقب گرفت.

مأموریت اسکورت کاروان‌ها که از روزهای آغازین جنگ تحمیلی شروع و تا پایان جنگ ادامه داشت به نوعی کلیه یگان‌های شناور، پروازی، تفنگدار و ... نیروی دریایی ارتش را در بر گرفت. اهمیت اقتصادی مقابله با تدابیر دشمن در قطع خطوط مواصلاتی در ابعاد مختلف به‌ویژه اداره جنگ، تأمین نیازمندی‌های عمومی و حفظ امنیت ملی کشور مهم و با ارزش بود که دشمن تمام سعی و تلاش خود را در راستای مقابله با آن صرف می‌کرد. در دوران جنگ تحمیلی در مجموع ۱۰ هزار فروند کشتی تجاری و نفتکش توسط ناوهای نیروی دریایی اسکورت و همراهی شدند. در حدود ۳۰۰ میلیون تن انواع کالا به‌وسیله این شناورها به بنادر داخلی وارد و از طریق معابر وصولی به داخل کشور انتقال یافتند.

اسکورت کاروان‌ها از زمان آغاز جنگ تا خاتمه آن ادامه داشت و در حقیقت یک مأموریت کلان و مستمر محسوب می‌شد که بیش از ۱۰۰ عملیات دریایی تا پایان جنگ برای تحقق آن انجام گرفت (لشکری، ۱۳۹۹).

فشار حال: نیروی دریایی راهبردی ج.ا.ایران تا پایان مأموریت ناوگروه ۸۶

امروزه آرایش و توان نیروی نظامی رقبای منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای ایران به گونه‌ای است که می‌توانند از سمت و سوی دریا تهدیدات جدی را برای آن به وجود آورند و باعث تکرار بعضی وقایع ناگوار تاریخی گردند. لذا، ایران نیازمند تعریف یک استراتژی مؤثر برای توسعه نیروی دریایی خود است تا بتواند هم تهدیدات نظامی را دفع نماید و از خود دور کند و هم بتواند آن را در راستای شکوفایی اقتصادی خود مورد استفاده قرار دهد. درک این مساله از جانب سیاستمداران ایران، به خصوص از سوی عالی‌ترین مقام کشور؛ یعنی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، باعث شده نیروی دریایی تقریباً در طول یک دهه گذشته مورد توجه قرار گرفته و دچار تحول اساسی گردد و به بازوی اقتدار ایران در عرصه دریاهای تبدیل شود (امیری، ۱۳۹۹: ۱۴۰).

نداجا در چند سال گذشته با اعزام بیش از ۹۳ ناوگروه، حضور دائمی و مؤثر خود را در عرصه‌های دریایی به ویژه در منطقه خلیج عدن و دریای سرخ نشان داده است و مأموریت‌های دریایی مختلفی انجام داده است. از مهم‌ترین مأموریت‌های این ناوگروه‌ها می‌توان مبارزه با دزدی دریایی، اسکورت کشتی‌های تجاری خودی و غیرخودی، محافظت از منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، شرکت در مراسمات سیاسی بعضی از کشورها، مانور و رزمایش امنیت پایدار، ابلاغ پیام صلح و دوستی، نمایش پرچم ایران و به خصوص پاسخ به تهدیدات دریایی و ... اشاره نمود.

علاوه بر ناوگروه‌های اعزامی ناوگان جنوب، هفت ناوگروه صلح و دوستی نیز از ناوگان شمال به کشورهای حاشیه دریای خزر اعزام شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیشتر این مأموریت‌ها مبتنی بر ابزارها و روش‌های قدرت نرم می‌باشند و به این طریق قدرت دریایی نرم ایران را برجسته می‌سازند. نیروی دریای راهبردی ایران با اعزام ناوگروه‌های مختلف توانسته است علاوه بر نشان دادن توان نظامی ایران در دریا، امنیت دریانوردی تجاری خود و بسیاری دیگر از کشورها را فراهم آورد. این حضور نشان دهنده اقتدار ایران بوده و پیام‌های صلح و دوستی را نیز به جهان مخابره می‌نماید. لذا، عملیات‌های اعزامی در فراتر از آب‌های سبز و در دریاهای آزاد، حکایت از درک ایران از اهمیت نیروی دریایی در تولید قدرت نرم بر پایه دیپلماسی دریایی دارد. نداجا از وظیفه‌ای راهبردی برخوردار شده و علاوه بر تولید قدرت سخت وارد فاز تولید قدرت نرم برای ج.ا.ایران شده است. قدرتی که در سایه ارسال ناوگروه‌ها به دیپلماسی دریایی و دفاعی ایران کمک نموده است (امیری، ۱۳۹۹: ۱۶۵).

اقدامات نداجا که تاکنون انجام شده و قدرت نرم دریایی ایران را بسیار تحت تاثیر قرار داده است، اعزام ناوگروه‌های دریایی به آب‌های دورتر است که حکایت از گسترش قلمرو دریایی و در نتیجه افزایش عمق راهبردی دریایی ایران دارد. همان‌طور که در جدول ۱ تعریف شده است، با توجه به حضور نیروی دریایی راهبردی در عرصه‌های دریایی، می‌توان دریافت که این نیرو بر اساس مقصد ناوگروه‌های اعزامی در یک دهه گذشته، هفت مرحله را پشت سر گذاشته است و هر

ساله تلاش دارد تا مراحل تکمیل تری را تجربه نماید. مراحل تحول دریانوردی این نیرو از پهنه‌های آبی مجاور شروع شده و در مراحل بعدی به سطح اقیانوس‌ها رسیده است. با برنامه‌ریزی برای مدرن کردن این نیرو، می‌توان آن را وارد مراحل تکاملی نمود که در آینده می‌توانند رخ دهند. با تکمیل این مرا حل نیروی دریایی راهبردی ایران می‌تواند در هر کریدور دریایی از جهان حضور موثر داشته باشد و اقتدار دریایی خود را نشان دهد (امیری، ۱۳۹۹: ۱۷۳-۱۷۱).

جدول ۱ مراحل تحول دریانوردی نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا. ایران در سال‌های اخیر^۱

مرحله	زمان	عرصه حضور	پیامد راهبردی
اول	قبل از تشکیل نیروی دریایی راهبردی	خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان در جنوب و دریای خزر در شمال	کنترل تنگه هرمز و محافظت از منافع ملی در محیط دریایی بلافاصله ایران
دوم	تشکیل نیروی دریایی راهبردی تا اعزام ناو گروه دوازدهم	عبور از دریای عمان و ورود به شمال اقیانوس هند	پهلوی گرفتن در بندر جیبوتی در کرانه شرق قاره آفریقا و رسیدن به ورودی تنگه راهبردی باب‌المندب و شکل‌گیری دیپلماسی دریایی ایران
سوم	اعزام ناو گروه دوازدهم	عبور از دریای سرخ و عبور از شرق دریای مدیترانه	عبور از تنگه راهبردی باب‌المندب، کانال سوئز و ورود به دریای مدیترانه، دور زدن شبه جزیره عربستان، پهلوی گرفتن در ساحل شرقی دریای مدیترانه در نزدیکی سواحل رژیم اشغال‌گر قدس
چهارم	اعزام ناو گروه بیست و چهارم	عبور از اقیانوس هند و ورود به اقیانوس آرام	عبور از تنگه راهبردی مالاکا و ورود به اقیانوس آرام و پهلوی‌گیری در سواحل شرقی قاره آسیا
پنجم	اعزام ناو گروه چهل و چهارم	عبور از اقیانوس هند و رسیدن به آب‌های اقیانوس اطلس	پهلوی گرفتن در بندر دوربان در سواحل جنوبی قاره آفریقا و رسیدن به دماغه امید نیک
ششم	اعزام ناو گروه هفتاد و پنجم	۴۰ هزار کیلومتر در یانوردی در مدت ۱۴۴ روز و حضور در اقیانوس اطلس، آب‌های انگلستان، خلیج فنلاند و بندر سنت‌پترزبورگ با ناوگروهی شامل ناوبندر ج.ا. ایران مکران (۱۴۴ روز در یانوردی) و ناوشکن ج.ا. ایران سه‌پند (۱۳۵ روز دریانوردی).	عبور از آفریقا، اقیانوس اطلس، ورود به آب‌های انگلستان از غرب اقیانوس اطلس، گذر از دریای مانش و خلیج فنلاند، حضور در جشن استقلال روسیه در بندر سنت‌پترزبورگ، برگشت به سمت جبل الطارق، عبور از دریای مدیترانه، کانال سوئز، دریای سرخ و خلیج عدن.
هفتم	اعزام ناو گروه هشتاد و ششم (اقتدار ۳۶۰)	۶۵ هزار کیلومتر در یانوردی در مدت ۲۳۳ روز و عبور از اقیانوس‌های هند، اطلس و آرام با ناوگروه اقتدار ۳۶۰، شامل ناوبندر ج.ا. ایران مکران و ناوشکن ج.ا. ایران دنا با حضور ۳۵۰ نفر دریانورد. تاریخ جدا شدن از اسکله بندرعباس: ۲۹ شهریورماه ۱۴۰۱؛ تاریخ بازگشت و پهلوی‌گیری در اسکله بندرعباس: ۳۱ اردیبهشت ماه ۱۴۰۲.	طولانی‌ترین مسیر دریانوردی نظامی ایرانیان در طول تاریخ و عبور از تنگه‌های مالاکا، ماکاسار، ماژلان و موزامبیک-پهلوی‌گیری در بنادر بمبئی (هند)، جاکارتا (اندونزی)، کیپ تاون (آفریقای جنوبی)، ریودوژانیرو (برزیل) و صلاله (عمان). از پیامدهای راهبردی این مأموریت می‌توان به قلمروسازی ژئوپلیتیک، توسعه دیپلماسی دریایی، نمایش اقتدار دریایی ج.ا. ایران، ارتقاء روحیه

۱. مراحل ششم و هفتم جدول شماره (۱)، توسط مؤلف مقاله اضافه شده است.

مرحله	زمان	عرصه حضور	پیامد راهبردی
			خود باوری و اعتقاد به نفس، ارتقاء سطح توانایی‌های نظامی، کسب تجربه ارزشمند، بالا بردن وجهه بین‌المللی ایران، کسب درس‌های خداشناسی، انقلاب اسلامی و حضور امنیت‌ساز؛ شکستن هژمونی دریایی امریکا و ... اشاره کرد!

کشی آینده: تصویرسازی نیروی دریایی راهبردی ج.ا. ایران برای آینده

موقعیت دریایی ایران به گونه‌ای است که یک نیروی دریایی بسیار کارآمد را می‌طلبد تا بتواند به یک قدرت دریایی تبدیل گردد و بر پایه آن از منافع ملی خود دفاع نماید. تضعیف نیروی دریایی یا وجود یک نیروی دریایی ناکارآمد می‌تواند پیامدهای امنیتی ناگواری را به همراه داشته باشد و نتواند از این موقعیت دریایی بسیار مناسب در راستای تقویت قدرت دریایی خود استفاده نماید (امیری، ۱۳۹۹: ۱۴۹).

تغییرات سریع فناوری‌ها در جهان امروز در بخش دفاعی کشورها اثرات شگرفی گذاشته است. بی‌تردید این اثرات نبردهای آینده را با پیچیدگی‌هایی رو به رو خواهد کرد. حفظ اقتدار دفاعی و ارتقای توانمندی‌های نظامی نیازمند اشراف کامل بر محیط آینده است. در واقع لازم است تا جهت‌گیری‌های آینده این فناوری‌ها را شناخت. برای درک این جهت‌گیری نیاز به تحلیل روندها است که نتیجه آن فضای آینده را ترسیم کند.

آینده جنگ دریایی با نوآوری‌هایی مانند شناورهای خودکار، فناوری‌های پیشرفته زیردریایی، شناورهای کنترل از راه دور، جنگ سایبری دریایی، حسگرهای دریایی، سامانه‌های موشکی دریایی پیشرفته، هواپیماهای گشت دریایی، پیشرفته‌های مستقل از هوا، موشک‌های مافوق صوت، پهپادهای زیر آب، ارتباطات ماهواره‌ای، نظارت بر وضعیت، تعمیر و نگهداری پیش‌بینی‌کننده، سلاح‌های لیزری و فناوری اختفاء شکل می‌گیرد. این پیشرفت‌ها توانایی‌های نیروهای دریایی را افزایش می‌دهد و قدرت، سازگاری و ماندگاری آن‌ها را در برابر تهدیدات در حال تکامل تضمین می‌کند (سایسیواکومار، ۲۰۲۴: ۳۱).

آزمایشگاه تحقیقاتی نیروی دریایی ایالات متحده گیز طی بررسی‌های به عمل آورده ۲۵ فناوری برای ۲۵ سال آینده (۲۰۲۳-۲۰۴۸) را به شرح ذیل آورده است.

- جنگ الکترومغناطیسی (آرایه‌های رادار برای ارتباطات)؛
- جنگ در زیر دریا (هماهنگی چندین زیردریایی خودکار با استفاده از قابلیت‌های سونار و هوش مصنوعی)؛

۱. پیامدهای عنوان شده به جزء سه مورد اول، از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دیدار کارکنان و خانواده‌های ناوگروه ۸۶ نداجا برداشت شده است.

2. Sisivakumar

3. U.S. Naval Research Laboratory

- ارتباطات، اطلاعات، فن آوری، و جنگ سایبری (مدارهای مجتمع فوتونیک^۱ سنسورهای کوانتومی برای موقعیتیابی، ناوبری و زمان بندی و پردازش نورومورفیک^۲)
 - اندازه گیری و سنجش فناوریانه محیطهای فضای نبرد (استفاده از صوت برای پیش بینی دقیق شرایط اقیانوسها، پیش بینی یکپارچه جوی و فضایی در آینده و فرابهنه سازی برای مدیریت فضای نبردهای دریایی)؛
 - علم و فناوری توانمند (یادگیری ماشینی آگاهانه، باتریهای نسل بعدی با قابلیت انجام مأموریت ایمن و پایدار، نیمه هادیهای با کارکرد بسیار سریع و فوق العاده، پردازش اطلاعات از طریق محاسبات کوانتومی، تابش قدرت مایکروویو)؛
 - مقرون به صرفه بودن و پایداری (تعمیر و نگهداری واحدهای شناور با استفاده از محاسبات نورومورفیک کم توان، تولید زیستی با استفاده از میکروارگانیسمها- ایمن سازی زنجیره های تامین دفاعی، تأمین سوخت عملیاتی از آب دریا، خدمات تعمیر و نگهداری رباتیک ماهواره ها)؛
 - تحقیقات و فناوریهای فضایی (سامانه های مافوق صوت برای دفاع و دسترسی به فضا، ناوبری در فضا با استفاده از تپ اخترهای ۳شعه ایکس)؛
 - سامانه های خودکار (سامانه های هوایی بدون سرنشین با استقامت بی نهایت، عملیات مشترک برای سامانه های هوایی بدون خدمه)؛
 - انرژی هدایت شده (لیزرهای پالسی به عنوان سلاح های انرژی هدایت شده نسل بعدی)؛
 - حفاظت از کارکنان (توالی دی ان ای برای کارکنان اعزامی به مأموریت های دریانوردی، دیدن مواد منفجره، مواد شیمیایی و عوامل بیماری زا در اطراف ما) (دانلی، ۲۰۲۴: ۳۰-۵).
- نداجا جهت آینده سازی می بایست با طراحی و استقرار سامانه دیدبانی آخرین تحولات فناوریانه در حوزه علوم دریایی و تحولات منطقه ای و بین المللی را رصد نموده و با تدوین سناریوهای محتمل آمادگی هرگونه رویارویی با آینده های بدیل را داشته باشد و با تصمیمات و اقدامات آگاهانه، عامدانه و پیش دستانه از غافلگیری راهبردی اجتناب نماید.
- از سوی دیگر؛ نداجا جهت چشم انداز سازی می بایست تصویرهایی را در ذهن سازمانی خود بپروراند و اقدام های مؤثری از هم اکنون بر مبنای آنها انجام دهد. شکل (۴) و تشکیل فرماندهی ناوگان های اقیانوسی را می توان در همین راستا ارزیابی نمود.

1. Silicon Photonics

2. Neuromorphic Processing

۳. Pulsars یا تپ اخترها، گونه ای از ستارگان نوترونی اند که میراث مرده ستارگان پرچرم محسوب می شوند. چیزی که تپ اخترها را از ستارگان نوترونی معمولی متمایز می سازد، سرعت چرخش فوق العاده زیاد و میدان مغناطیسی عظیم آنها می باشد.

۴. به کمک اطلاعات استخراج شده از DNA بسیاری از بیماری های ژنتیکی تشخیص داده و به درمان آن نیز کمک می کند.

5. Bruce G. Danly

شکل ۴ نقشه زمین، شامل مسیر مأموریت ناوگروه ۸۶ و برنامه‌های آینده نداجا در توسعه ناوگان‌های اقیانوسی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

قدرت دریایی (نظامی) ایرانیان در طول تاریخ دارای فراز و نشیب‌های بسیاری بوده است، لیکن در زمینه تأمین امنیت و سیادت دریایی در طول دهه‌های پس از انقلاب اسلامی و به ویژه از سال‌های دفاع مقدس می‌توان با افتخار یاد نمود. نداجا در سال‌های اخیر با اعزام بیش از ۹۳ ناوگروه (تا زمان نگارش این مقاله)، حضور دائمی و مؤثر خود را در عرصه‌های دریایی به‌ویژه در منطقه خلیج عدن و دریای سرخ نشان داده است و مأموریت‌های دریایی مختلفی انجام داده است. از مهم‌ترین مأموریت‌های این ناوگروه‌ها می‌توان مبارزه با دزدی دریایی، اسکورت کشتی‌های تجاری خودی و غیرخودی، محافظت از منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، شرکت در مراسمات سیاسی بعضی از کشورها، مانور و رزمایش امنیت پایدار، ابلاغ پیام صلح و دوستی، نمایش پرچم ایران و به خصوص پاسخ به تهدیدات دریایی و ... اشاره نمود.

در سال ۱۴۰۱ نیروی دریایی راهبردی ارتش ج.ا. ایران با اعزام ناوگروه ۸۶ به مأموریت دریانوردی دور دنیا، قدرت دریایی ایران را بسیار تحت تاثیر قرار داده است که دستاوردهای ممتاز آن حکایت از گس-ترش قلمرو دریایی و در نتیجه افزایش عمق راهبردی دریایی ایران دارد.

در این میان؛ نداجا اگر می‌خواهد به‌عنوان یک کنشگر بیش‌فعال، در آینده‌سازی خود نقش مؤثری ایفاء نماید، می‌بایست مرعوب وزن گذشته نگردیده و از سوی دیگر؛ به دستاوردها و موفقیت‌های درخشان حاصل از مأموریت ناوگروه ۸۶ قناعت ننموده و با اتخاذ یک رویکرد آینده‌نگرانه و رصد مداوم تحولات محیطی، به‌شیوه‌ای آگاهانه، عاملانه و پیش‌دستانه از غافلگیری در برابر تغییرات و تهدیدات آینده اجتناب ورزیده و طرح‌های راهبردی خود را با جدیت تمام دنبال و بر «کشش آینده» به گونه‌ای بیفزاید تا نیروی دریایی در خور شأن مردم ایران بسازد.

برای دستیابی به این مهم و پاسخگویی مناسب نداجا به کشش آینده، الزامات ذیل ضروری به نظر می‌رسد: طراحی و استقرار سامانه دیدبانی با هدف کشف پیش‌دستانه‌ی علایم تغییر، شناسایی و تحلیل روندهای تاثیرگذار، شناسایی آخرین تحولات و پیشرفت‌های علوم دریایی؛ ترسیم صحنه‌های نبرد دریایی آینده و اتخاذ رویکرد سناریومحور جهت رویارویی هوشمندانه با تهدیدات دریایی پیش‌رو و آینده؛

تأمین واحدهای شناور جدید متناسب با مأموریت‌های آتی نداجا؛ بهینه‌سازی و به روز رسانی تجهیزات واحدهای شناور موجود؛ شناسایی، جذب، به‌کارگیری و نگهداشت نیروی انسانی ماهر متناسب با نیازهای آینده نداجا؛ اشاعه و نهادینه‌سازی تفکر آینده‌نگرانه در سامانه مدیریت و فرماندهی نداجا؛ تحول در نظام آموزشی نداجا به‌منظور پاسخگویی مناسب به مأموریت‌های آینده نداجا؛ به‌کارگیری فناوری‌های نوین در سامانه‌های رانشی واحدهای شناور؛ استفاده از روش‌ها و فرآیندهای لجستیکی نوین در افزایش مانایی واحدهای شناور جهت مأموریت‌های اقیانوسی طولانی مدت.

منابع و مأخذ

- امیری، علی. (۱۳۹۹). تبیین نقش نیروی دریایی در قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال شانزدهم، شماره ۵۷.
- بل، وندل. (۱۳۹۲). مبانی آینده‌پژوهی: تاریخچه، اهداف و دانش. مترجمان: مصطفی تقوی و محسن محقق، تهران: انتشارات مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- براتیان، محمود؛ سیاری، حبیب‌اله؛ سلمانی، عباسعلی؛ قادرپناه، فریبرز. (۱۴۰۲). «راهبردهای توسعه نقش‌های نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، دوره هشتم، شماره ۳۱، صص ۹۳-۶۹.
- بختیاری، ایرج. (۱۴۰۱). «دفاع دانش‌بنیان در برابر تهدیدات آینده (با تاکید بر ویژگی‌ها و عوامل الزام‌آور)»، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، دوره هفتم، شماره ۲۵، صص ۷-۳۱.
- پدرام، عبدالرحیم؛ جلالی‌وند، عباس. (۱۳۹۰). آشنایی با آینده‌پژوهی. انتشارات: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع

دفاعی.

- پدام، عبدالرحیم؛ برهانی، مصطفی. (۱۳۹۹). «الگوی آینده‌پژوهی در مطالعات راهبردی به روش داده‌بنیاد»، فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۱۶۸-۱۳۵.
- خزایی، سعید. (۱۳۹۳)، بنیان‌های آینده‌پژوهی مدرن؛ چپستی و چرایی مطالعات آینده. مندرج در: درآمدی بر آینده‌پژوهی، عبدالرحیم گواهی و همکاران، اصفهان: انتشارات پارس ضیا.
- خزایی، عباس؛ حجتی‌نیا، محمدحسین؛ امیری، کامبیز. (۱۴۰۱). تأثیر توسعه پایدار سواحل مکران بر قدرت دریایی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه علوم و فنون نظامی، دوره هیجدهم، شماره ۶۲.
- خسروی‌پور، بهمن؛ پورفاتح، نصیبه. (۱۳۹۷). ضرورت آینده‌پژوهی در آموزش عالی کشاورزی، فصلنامه مطالعات آینده‌پژوهی و سیاستگذاری. دوره چهارم، شماره ۱۰.
- داداش‌زاده، جواد. (۱۴۰۲). «ارائه مدل آینده‌پژوهی مناسب نیروی دریایی راهبردی ارتش جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات علوم مدیریت دریایی، دوره چهارم، شماره ۱۲، صص ۵۹-۴۷.
- دولتی، حسن؛ خانزادی، حسین؛ مطلبی، ابوطالب. (۱۳۹۸). «ارائه الگوی تحول قدرت دریایی مبتنی بر آینده‌پژوهی با تأکید بر اندیشه دفاعی- دریایی فرماندهی معظم کل قوا»، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، دوره چهارم، شماره ۱۵، صص ۱۵۳-۱۲۹.
- ر ضائیان، احد؛ کاظمی، معصومه. (۱۳۹۳). تصویرپردازی و کلان‌تصاویر آینده سیاست جهانی؛ تصویرپردازی روشی مناسب برای شناخت آینده در جهان پیچیده، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی. سال ششم، شماره ۳.
- زالی، نادر. (۱۳۹۲). آینده‌نگاری راهبردی در برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- شایسته‌دوست، امین. (۱۴۰۲). دریا و دریانوردی در فرهنگ ایرانیان و باز تعریف مفهوم فرهنگ دریایی، مرکز مطالعات، تحقیقات و تدوین آیین‌نامه‌های رزمی نداجا.
- طاهری، محسن. (۱۳۹۶)، مثلث آینده‌ها، قابل دسترسی به آدرس: <https://iranianfuturist.com>.
- عابدی، یونس؛ بوالحسینی، خسرو؛ مروی‌نام، محمدرضا. (۱۴۰۱). «پایش محیطی پیرامون‌ها و روندهای مؤثر بر تهدیدات آینده از منظر دفاع دانش‌بنیان»، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال بیستم، شماره ۷۸، صص ۱۵۸-۱۳۵.
- عنایت‌الله، سهیل. (۱۳۹۳)، پرسش از آینده، مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۹۵)، آینده‌پژوهی سیاسی، فصلنامه راهبرد، سال بیست و پنجم، شماره ۲ (پیاپی ۷۹).
- عیوضی، محمدرحیم؛ پدram، عبدالرحیم. (۱۳۹۴)، نظام «نگرش آینده‌پژوهی» اسلامی، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال چهارم، شماره ۱۶.
- فاضلی‌نیا، عباس؛ مهدی‌نژاد نوری، محمد. (۱۳۹۹). «تحلیل روند فناوری‌های دفاع دریایی و تاثیر آن در ارتقا توان رزم»، فصلنامه آموزش علوم دریایی، دوره هفتم، شماره ۲۳، صص ۲۲۴-۲۰۰.
- فخرایی، مرضیه؛ کیقبادی، مرضیه. (۱۳۹۳). نگاهی به روش‌های آینده‌پژوهی، تهران: انتشارات آینده‌پژوه.
- گودرزی، غلامرضا. (۱۳۹۴). پیش‌درآمدی بر آینده‌نگری الهی، قم: موسسه آینده روشن.
- گودرزی، غلامرضا؛ اجالالی، محمد مهدی. (۱۴۰۰). «تحلیل روندهای آینده فناوری‌های دفاعی در افق ده ساله»، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، دوره ششم، شماره ۲۳، صص ۵۷-۳۷.
- لشکری، شکایلا. (۱۳۹۹). نیروی دریایی در دوران دفاع مقدس، قابل دسترسی به آدرس:

<https://marinepress.ir>

ملکی فر، عقیل. (۱۳۹۱). گونه‌های چهارگانه‌ی آینده‌پژوهی و آشنایی با مفهوم کلیدی مثلث آینده، فصلنامه افق رسانه. شماره ۱ (پیاپی ۴).

منطقی، محسن. (۱۳۹۰). آینده‌پژوهی؛ ضرورت آینده مطالعات فرهنگی و علمی، فصلنامه اسلام و پژوهش‌های اسلامی، سال اول، شماره ۲ (پیاپی ۱).

مولایی، محمدمهدی؛ طالبیان، حامد. (۱۳۹۵). آینده‌پژوهی مسائل ایران با روش تحلیل ساختاری، فصلنامه مجلس و راهبرد. سال بیست و سوم، شماره ۸۶.

میر مرعشی، انوشه. (۱۳۹۹). تاریخ دریا نوردی ایران، قابل دسترسی به آدرس: <https://jannatefakkeh.com>

ناظمی، امیر؛ قدیری، روح‌الله. (۱۳۹۴). آینده‌نگاری فناوری دریا در ایران ۱۴۰۴، تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، چاپ دوم.

نجفی، سجاد؛ یزدان‌پناه‌درو، کیومرث؛ پیشگاهی‌فرد، زهرا؛ بدیعی‌ازنداهی، مرجان. (۱۴۰۲). «تبیین عوامل سیاسی کلیدی تأثیرگذار بر قدرت دفاعی ایران در افق زمانی ۱۴۱۰»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال نوزدهم، شماره اول، صص ۹۵-۶۹

یزدان‌پناه‌درو، کیومرث. (۱۴۰۲). تأثیرات ژئوپلیتیکی اقدام ناوگروه ۸۶ نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، روزنامه شرق، پنجشنبه ۴ خرداد، شماره ۴۵۶۲.

Bruce G. Danly. (2024). 25 Technologies for the Next 25 Years, U.S. Naval Research Laboratory.

Saisivakumar. (2024). Emerging Trends in Naval Warfare: From Autonomous Ships to Submarine Technologies, Milipol Qatar the global event for homeland security & safety, 15th Edition.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی